

BECKER A KOPONYAVIRÁGRÓL

Daniel Becker vagy Becher (1594–1655) danzigi származású német orvos volt. Német egyetemeken és Koppenhágában tanult medicinát, majd 1623-ban Königsbergben szerzett doktori licentiátust, azaz működési engedélyt. Ettől kezdve a königsbergi egyetemen tanított kémiát és fizikát. 1625-től Kneiphof városi orvosaként, 1627-től hercegi udvari orvosként működött. Már meglelt férfiként, 1640-ben, Königsbergben szerezte csak meg az orvosdoktori címet. Rengeteg kisebb írást közölt, elsősorban alkímiával és a mágikus gyógyítással kapcsolatos témákról. Leghíresebb munkája a *Medicus microcosmicus* (Leiden, 1633) című ürülékterápiás szakmunka volt, de írt egy remek tanulmányt egy porosz kardnyelőről is. Fia és unokája is neves königsbergi orvosok lettek.

Beckernek az a műve, amelyből jelen részletünk származik, valójában a fegyverkenőcsről, az *unguentum armarium*ról vagy görögül hoplokriszmáról szól. Ez egy olyan kenőcs volt, amellyel a sérülést okozó fegyvert kellett bekenni, és ettől állítólag a seb maga is begyógyult. Az efféle gyógyulás lehetőségéről a 17. század negyvenes éveiben heves vita bontakozott ki, amelyben számos híres tudós, például Van Helmont vagy Anthonasius Kircher is részt vett, meghökkentő módon nem is mindig a szimpatikus gyógyulások lehetőségét tagadók oldalán. Részletünk a koponyavirágról, erről a szintén nyilvánvalóan mágikus szerről szól, és talán megfelelően illusztrálja azt, hogy az, ha pusztán a tapasztalatot tekintjük az igazság ismérvének, milyen ostoba tévedésekhez vezethet, illetve azt is, hogy a népi gyógyászat a 19. századig milyen eleven kapcsolatban állt még az úgynévezett tudományos medicinával.

A koponyán termő moháról (részlet)¹

A mikrokozmosz mohája nem egyéb, mint az a moha, amely az emberi koponyán terem. Azt, hogy ilyesmi valóban létezik, bármelyik temetőben ellenőrizhető. Hildanus egyszer egy koponyáról vett mohadarabot, pontosabban egy olyan koponyadarabot, amelyre moha tapadt, elküldött egy barátjának, amint az *Megfigyelései* könyvében a 3. centuria² 38. megfigyelésében olvasható.

Azt azonban, hogy az efféle mohát akasztottak koponyáján lehetséges-e egyáltalán találni, kétségbe vonta egy nagynevű orvos-sebész, aki kijelentette, hogy ilyesmit bizony ő soha nem lelt még sehoh. Majd így folytatta: „*nemigen látom be, hogyan teremhetne moha a szeleknek, esőknek, jégesőknek, viharoknak kitett, akasztófán függő testeken*”. Csakhogy efféle érveléssel még egyáltalán nem bizonyítható, hogy akasztottak koponyáján semmiképpen ne nőhetne moha.

Mindenekelőtt ugyanis azt, amit ez az orvos állítólag nem figyelt meg meg sosem, más neves orvosok igenis megfigyelték már. Sőt ma is látható a Porosz Választófejedelem hírneves,

¹ Daniel BECKERUS, *De unguento armario*, in *Theatrum sympatheticum auctum exhibens varios authores de pulvere sympathetico*, Norimbergae, J. A. Endter, 1662, 514–515.

² Centuria: a korabeli kazuisztikai irodalomban divat volt a megfigyeléseket százas csoportokra osztani. Egy-egy ilyen százás megfigyeléscsoport alkotott egy centuriát.

Dohány (J. Birckart rézmetszete, 1682)

königsbergi gyógyszerésze, Caspar Panzer³ úr egzotikum- és ritkasággyűjteményében egy efféle mohával borított koponya, amelyet ő bizony egy akasztófáról szerzett.

Másfelől meg a szél, az eső és a jégeső a koponya szilárd anyagát inkább megrothasztják, az egész koponyát elárasztó napsugarak tehát ekképpen csak még könnyebben elősarjazthatják és előhívhatják az agyból ezt a növényt, amely, mint feljebb már említettük, kiváló gyógyhatással bír. Éppen ezért – amint Tabernaemontanus⁴ írja 2. könyve 488. oldalán – sok orvos és patikus a koponyákat szándékosan kiteszi a levegőre és valami nedves helyre annak érdekében, hogy megkönnyítse rajta a moha sarjadását.

Harmadszor az időjárási viszonyosságok éppenséggel nem akadályozzák a mohanövekedést, hiszen mind az esők által kevésbé ért sziklamenedékekben, mind pedig a viharoknak hasonlóképpen kitett helyeken tapasztalatunk szerint ugyanolyan dúsan terem az efféle növény.

Kinőhet tehát a koponyán és ránőhet tehát a koponyára az a növény, amelyet Libavius⁵ *Alkímiájának* 2. könyvében, a 185. oldalon koponyavirágnak (*flos craniinak*) nevez, és amelyet akasztottak, kerékbe törtek, karóba húzottak, vagy másképpen kivégzettek sírból előszedett fejéről szoktak szedni, majd a következőképpen alkalmaznak:

1. Orrvérzés ellen egy részét elfogyasztva. Például Hildanus⁶ (2. centuria, 54. oldal): „*Azt a mohát, amely levegőre tett emberkoponyán terem, törjük finom porrá. Sűrű tapasztalatom szerint kiváló hatású az orrvérzés elállításában.*” Megerősíti mindezt műve 678. oldalán, Paracelsus kézikönyvének 94. oldalán és Tabernaemontanus is idézett művében. Magam hasonlóképpen a kívánt hatást tapasztaltam orvosi gyakorlatom során, és reménytelen vérzést sikerült vele elállítanom, például egy fiatalernél 1626-ban, akiről a környezete már azt hitte, hogy a végét járja, és mások esetében is.

Hasonló esetben Sennert is ezt a szert ajánlja *Gyakorlati orvostana* 977. oldalán: szerinte vörös szalagon a nyakba kell akasztani. Ugyanitt egy amulett-gyógyszerkeveréket is készít koponyavirággal, mégpedig a következő módon:

Végy egy drachma varangyport, fél drachma vérkövet,⁷ egy-egy szemer porrá tört nedves koponyavirágot, tengeri ciklámént és vörös korallt, fél drachma kétszer csavart tormentillagyökeret,⁸ pástortáska virágának kisebbik szirmából és vörös mezei tixszemből⁹ egy-egy maréknyit. Készíts belőle port, majd vörös selyemből készült zsákocskában akaszd a beteg nyakába.

Sebvérzés elállítására (Weickard, 566.):¹⁰

Végy tömjénből és aloéból egyforma mennyiséget, törd finom porrá, keverd össze tojásfehérjével, tégy hozzá halott ember koponyáján termett mohát, majd helyezd használt gyapjúrongyba – így alkalmazd.

³ Valószínűleg Kaspar Panzer (1590 körül–1663) königsbergi gyógyszerésztől van szó.

⁴ Jakob Theodor Tabernaemontanus (1520–1590) német orvos és botanikus, a 16. század egyik legismertebb és legtöbb-ször kiadott gyógynövénykönyvének (*New Kreuterbuch*) szerzője.

⁵ Andreas Libavius (1546–1616) híres német alkímista. Fő műve a Frankfurtban, 1595-ben kiadott *Alchymia* volt, amely címe ellenére az első modern kémiatankönyvnek is tekinthető.

⁶ Wilhelm Fabricius Hildanus (1560–1634) a kor legkiválóbb német sebésze.

⁷ hematitot

⁸ *Potentilla tormentilla* L.

⁹ *Anagallis arvensis* L.

¹⁰ Arnold Weickard (1578–1645) híres német szülész és sebész *Thesaurus pharmaceuticus* (Frankfurt, 1626) című munkájából való az idézet.